

MÜHENDİS İSTİHDAMINDAKİ AŞINMA VE SENDİKALAŞMA SORUNU

Cemalettin Sağtekin
Maden Mühendisi

KESK-Enerji Sanayî ve Maden Kamu Emekçileri Sendikası Genel Başkanı
csagtekin@hotmail.com

AKP'li yıllarda hemen hemen her meslek dalında olduğu gibi neoliberal saldırılardan mühendisler de payını fazlasıyla aldı. Türkiye'de mühendisler için iş bulma imkanları giderek daralırken, bulunan işlerde de çalışma koşulları ve ücretler kölelik koşullarını aratmıyor. Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) güvencesiz koşullarda çalışan, kimi yerlerde sigortası dahi yapılmayan, asgari ücretin altında çalışan mühendislerle yığılı. İşsizlik Demokles'in kılıcı gibi tepede sallandığı ölçüde bu şartları kabul etmek özellikle mesleğe yeni atılan genç ve işsiz mühendisler için bir tercih değil zorunluluk haline geliyor.

Her İle Bir Üniversite Macerasının Sonu: Kitlel Diplomalı İşsizlik

Mühendislerin yaşadığı problemleri hem AKP'nin yükseköğretim politikalarıyla hem de çalışma hayatında yaşanan dönüşümle birlikte ele almak gerekmektedir. İktidarın her ile üniversite ısrarı sorunların başında gelmektedir. 1923-2003 yılları arasında 80 üniversite açılırken, günümüze gelindiğinde üniversite sayısı 207'ye (129 devlet üniversitesi, 74 vakıf üniversitesi, 4 vakıf MYO) ulaşmıştır. İktidar sıklıkla üniversite sayısındaki artışla övünse de bu üniversiteler belirli bir eğitim-öğretim planının parçası olmaktan öte daha çok Anadolu kentlerinin ekonomik talepleri göz önüne

alınarak açılmaktadır. Kaldı ki birçok üniversite aynı zamanda bilimsel eğitimin birer merkezi olmaktan ziyade yerel iktidar unsurlarının arpalığı olarak işlev görmektedir. Hemen her yıl gerçekten bir "üniversite" olup olmadığı tartışılabilir kurumlardan mezun olan onbinlerce mühendis, çok azının kalifiye bir iş bulabilecek kadar şanslı olduğu vahşi bir rekabetin ortasına itilmektedir.

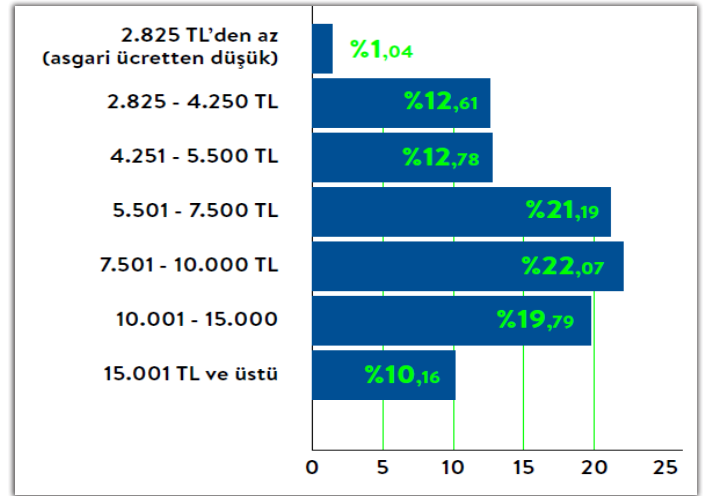
Diplomalı genç işsizliğin ulaştığı boyut rakamlarda da kendisini göstermektedir. DİSK Genel-İş'in Temmuz 2021'de yayımladığı rapora göre üniversite mezunu genç işsizlerin oranı toplam mezun sayısının yüzde 35.1'ini oluşturmaktadır. Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat) verilerine göre AB ülkeleri içerisinde bu oran ortalama yüzde 16! Öte yandan son 10 yılı baz aldığımızda ise üniversite mezunlarının istihdama katılım oranları yüzde 72.8 düzeyindeydi. Yani 10 yılda işsizlik diplomalı gençler için önemli bir sorun haline geldi. Bu durum, ekonomik büyüme konusunda çizilen pembe tabloya rağmen ekonominin istihdam yaratmaktan ne kadar uzak olduğunu göstermektedir.

Kapıda bekleyen işsizler ordusu hem sömürünün katmerlenmesinde hem de buna yönelik genel bir rıza oluşturmada sermayenin en önemli kırıbağıdır. Günümüzde iş öyle bir noktaya geldi ki en tepede

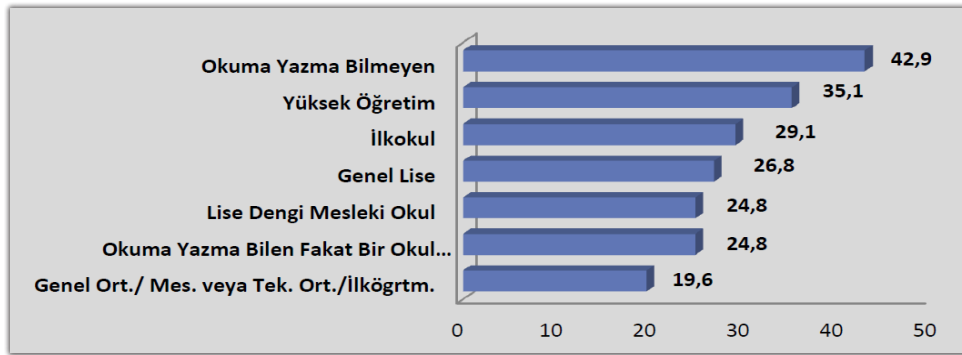

cumhurbaşkanından en alt kademedeki patrona kadar sermaye düzeninin bütün aktörleri, kölelik şartlarını kabul etmeyen gençleri “iş beğenmiyorlar” söylemi etrafında hedef tahtası haline getirmekten çekinmemektedir. Öyle ki bu propaganda sokakta da yansımaları gösterirken, iktidara yakın kesimler işsizliğin olmadığı gençlerin iş beğenmediği söylemine ikna edilmiş durumdadır. Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi’nin yayımladığı ücret verileri gençlerin iş beğenmemesinin sebeplerini ortaya koymaktadır. Bir örnek olarak mesleğe yeni atılan elektrik-elektronik mühendislerinin aldığı ücretler incelendiğinde, gençlerin büyük bölümünün asgari ücrete yakın ücretlere mahkum edildiği gözlemlenecektir.

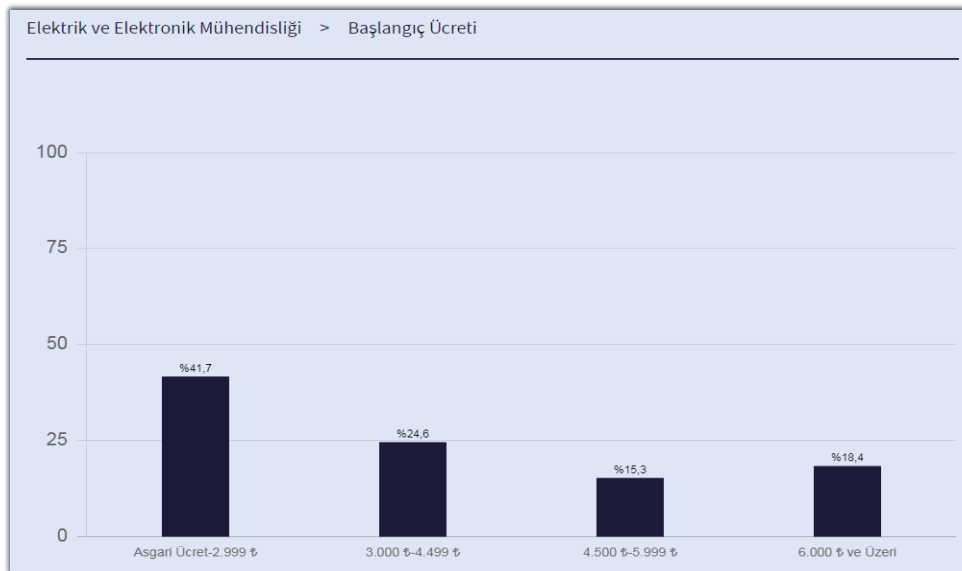
Makine Mühendisleri Odası’nın yaptığı “İstanbul’da Yaşayan Mühendisler Araştırması” mühendis emeğinin ne kadar değersizleştiğinin bir başka göstergesi. Mühendislerin yüzde 14,01’inin 2021 yılı içerisinde TMMOB’un belirlediği 4 bin 250 TL’lik taban maaşı bile alamadığı görülüyor:

Kaynak: İstanbul’da Yaşayan Mühendisler Araştırması, 2021, <https://makina.mmo.org.tr/assets/docs/MMO%C4%B0stanbuldaYa%C5%9FayanM%C3%BChendislerAra%C5%9F%C4%B1rmas%C4%B1.pdf>

Kaynak: TÜİK. 2021. 1. Çeyrek.

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi, Üniveri, <https://www.cbiko.gov.tr/projeler/uni-veri?process=sectionProfile§ionProfile=16&variables=3>

Öte yandan ülke içerisinde koşullar ağırlaştıkça, ülkenin görece daha iyi üniversitelerinden mezun olan gençler gözünü yurtdışındaki okullarda akademik kariyerini sürdürmeye veya iş imkanlarına dikeyyor. Gazete Oksijen'in anketine göre Boğaziçi, İTÜ ve ODTÜ'nün bilgisayar mühendisliği bölümlerinin son sınıfındaki 165 öğrenciden 130'u bir daha dönmek üzere yurtdışına gitmek istiyor. Boğaziçi Üniversitesi'nden Prof. Dr. Tuna Tuğcu, son dönemde 12 Eylül döneminden daha yoğun bir kaçış olduğunu, yüksek lisans ve doktora programlarında çalışacak öğrenci bulamadıklarını belirtiyor. Elbette yurtdışı hayalini gerçekleştirebilen mezun sayısı toplam içerisinde devede kulak kalıyor. Ülkenin kalifiye yetişmiş işgücü kaybedilirken, geride kalan milyonlar bu ücretli köleliğe mahkum edilmeye çalışılıyor.

Türkiye'de mühendis istihdamının Cumhuriyet tarihi boyunca en önemli alanlarından birisi olan kamu iktisadi teşebbüsleri ise AKP'nin başlattığı özelleştirme saldırıları ile neredeyse tamamen tasfiye edilmiştir. TÜPRAŞ, SEKA, Tekel, Şeker Fabrikaları, Türk Telekom ve daha nice... Bu süreç son olarak MKE, TEİAŞ gibi kurumlar için "özerkleştirme" adı altında sermayeye alan açılarak sürdürülmektedir. Geriye kalan bir avuç KİT ve kamu kurumunda ise mühendis alımları giderek sınırlandırılarak, istihdam politikası taşeronlaştırma ve çeşitli adlar altında güvencesiz çalışma biçimleri ekseninde yürütülmektedir. Kamuya girebilenler ise mülakat süreçlerinde siyasi aidiyetlerine göre seçilmektedir. Kısacası mühendis istihdamında kamunun rolü neredeyse tamamen tasfiye edilmiş durumdadır.

Sonuç olarak mühendislik gibi geçmişte sınıf atlanmanın, daha iyi yaşama ve çalışma koşullarının, güvenceli bir geleceğin garantisi olarak görülen hemen hemen her meslek dalının yıldızları sermaye düzeni tarafından sökülürken; her yıl bu hayallerle mesleğe atılan on binlerce genci işsizlik veya kölelik ikilemi karşılamaktadır.

Neoliberal Saldırıları Kısılcında Mesleğin Dönüşümü

Mühendislikle ilgili olarak ele alınması gereken bir diğer konu da mesleğin neoliberal kapitalizm ve günümüzde dijitalleşmeye bağlı olarak yaşadığı dönüşümdür. Bilindiği üzere Türkiye'de 24 Ocak 1980 kararları ve peşi sıra 12 Eylül askeri darbesiyle uygulamaya konulan vahşi neoliberal saldırıların en temel hedeflerinden birisi emekçi sınıfların bütün örgütlülüğünü ortadan kaldırmak ve sermayenin saldırıları karşısında savunmasız kılmaktır. Örgütsüz bir toplumun elinden yıllar içerisinde kazanılmış ekonomik ve sosyal hakları gasp etmek daha kolay olacaktır. Özel olarak mühendisler açısından durum bundan farklı olmadı. 2000'li yıllara gelirken mühendis-

lerin reel ücretlerinin gerilemesine dair araştırmalar mevcuttur. (<https://emekatolyesi.org/sites/default/files/kaynaklar/emek-sureclerinde-donusum.pdf>)

Elbette yaşanan her ekonomik krizin faturası emeğe kesildiği ölçüde çalışma koşullarında ve ücretlerde dramatik bir gerileme yaşanmıştır. 2001 krizinden başlayarak günümüze gelinen süreçte bunu birebir gözlemlemek mümkündür. Örneğin 2009 yılında yapılan bir araştırma yasal çalışma süresi olan haftalık 45 saatin daha o günlerde nasıl yolgeçen hanına çevrildiğini gösteriyor: TMMOB üyelerinin yüzde 19.2'si, üye olmayanların da yüzde 11.7'si haftalık ortalama çalışma süresini 51-60 saat; aynı sırayla yüzde 8.6 ve 5.1'i ise 60 saatten de fazla olarak belirtmiştir. Haftada 41-50 saat çalışma oranı ise üyeler arasında yüzde 35.1, üye olmayanlarda yüzde 18.9'dur. O günlerden bugüne köprünün altından çok sular aktı ve mühendislerin çalışma koşullarındaki erozyon daha da arttı.

Gelişen teknoloji ve dijitalleşme ile birlikte artık kafa ile kol emeği arasındaki sınırlar daha bulanık hale gelmeye başlarken, mühendisler de bu dönüşümün sonuçlarıyla fazlasıyla yüz yüze kalıyorlar. Tıpkı 20. yüzyılda kol emeğinin Fordist üretim tarzıyla yaşadığına paralel bir şekilde, kafa emeğine dayanan bir meslek icra eden mühendisler de dijitalleşmenin bir uzantısına dönüşmektedir. Üretim sürecinin geneli üzerindeki kontrol yitirildiği ölçüde mühendislerin birçoğu mesleki değersizleşmenin ve yabancılaşmanın ortasına itilmektedir.

Pandemiyle birlikte uzaktan çalışma uygulamalarının yaygınlaşması bu konuda bir örnek olarak verilebilir. Birçok büyük şirket pandemiyle uygulanmaya başlanan ve kendilerine büyük maliyet avantajı yaratan evden, uzaktan çalışma uygulamalarını artık kalıcı olarak sürdürmeyi düşünüyor. Bu durum en önemli etkisini ise çalışanların mesai saati kavramının belirsizleşmesi, üretim süreci içerisindeki kolektiveden koparılarak yalnızlığa itilmesiyle gösteriyor. Özellikle performans dayalı çalışma biçimlerine yoğun olarak maruz kalan mühendisler için bu durum sömürünün katmerleşmesi anlamına geliyor. Dahası mühendislerin gözünü kariyer hedefleriyle kamaştıran ve bu yolla vahşi bir rekabetin içine iten özel sektörde yoğunlaşan sömürüye karşı örgütlülük oldukça zayıf durumdadır. Özel sektörün hemen hemen her alanında mühendisler emek eksenli, örgütlenmelerin dışında tutulmaktadır ve çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Öte yandan sadece mesleki temelli örgütlenmenin bu süreçte karşı koyamayacağı ortadadır. Mühendislerin de yaşadıkları işçileşmeye paralel olarak sınıf mücadelesi içerisinde konumlanabilecek asli bir unsur olduklarını kavramaları ve buna paralel örgütlenme arayışlarına girişmeleri bir zorunluluktur. ■